ԺԱՄԱՆԱԿ

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

12 ՄԱՐՏ Դ. ՏԱՐԻ 1866 ԹԻՒ. 84

Կը հրատարակուի երկու շաբաթը անգամ մը ՇԱԲԱԹ օրերը :
Բաժանորդագրութեան գինը տարեկան 3 արծաթ Մէճիտիյէ կանխիկ :
Գրատունը [illegible] ճամբու ծայրը անկիւնին վրայ է :
Ստորագրութիւնները պարտին առաջին [illegible] :
Դուրսերը Գործակալներն են.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Հայրապետ աղա Շահվէրտեան :

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Մելքոն աղա Վահէ Տ. Աբրահամեան :
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Խաչատուր աղա Էլմասեան :
ԿԱՐԻՆ. Պետրոս աղա Օհնէսի Ղերապետեան Ընկերութեան Կարնոյ :
ԹԵՔԻՐՏԱՂ. Մ. Պետրոս աղա Ս. Յովսէփեան :
ՀԱԼԷՊ. Յովհաննէս աղա Քէօրքճեանօֆ :
ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Պետրոս աղա Պալէօզեան :
ՄԱՐՍՈՒԱՆ. Միքայէլ աղա Տիվանեան :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Բաւական ատեն կայ որ Վարչութեան և մանաւորապէս Քաղ. ժողովոյ ընթացքին վրայ լռութիւն պահած ենք ։ Ասոր պատճառը մեր ընթերցողաց բացատրելու հարկ մը չկայ ։ Ով որ ուշի ուշով ազգային գործոց ընթացքը դիտած ու քննած է, մեզի հետ իրաւունք կ'ունենայ անշուշտ գոնէ համբերութեամբ իրաց փոփոխմանը նկատելու ։ Վարչութիւնը գոհացուցիչ վիճակ մը չունի. բարեյաջող ծագում կամ սկիզբ մը չառաւ, որ բարեյաջող ընթացք կամ արդիւնք մ'ալ ունենայ. կռուոց վէճ և հրաժարական, ասոնց փոփոխմանը չառնուեցաւ ։

Մինչև ցարդ եղածները դիտելով կը տեսնենք որ ընդհանրապէս Ազգին վիճակը կամ ընթացքը գոհացուցիչ չէ. դրամ չկայ, գործունեայ անձինք կը պակսին ։ բազմաթիւ խնդիրներ խոչընդոտ եղած են Վարչութեան քայլին. որոնց մէջ ցաւելով կ'ըսենք՝ անձնական խնդիրներ կամ դիտումներն ալ մեծ խաղեր կը խաղան ։

Անցեալ տարուան մայիս 1ին ըստ օրինի Քաղ. ժողովը ամբողջապէս լուծուեցաւ և նորոգուեցաւ. նորընտիր ժողովը դարձեալ ամբողջապէս լուծուեցաւ և նորոգուեցաւ 4–5 ամսոյ մէջ. կրկին նորոգման միջոցին դարձեալ հրաժարողներ եղան, և դարձեալ ընտրութիւն եղաւ պակասներուն տեղ. դարձեալ հրաժարողներ եղան, և նորէն ընտրութիւն. վերջին օրերս դարձեալ հրաժարողներ և վերստին ընտրութիւն . . . . :

Այս կրկին և կրկին և նորոգ ընտրութիւններէն ինչ օգուտ տեսնուեցաւ. — մինչև ցարդ ոչինչ ։ Քաղ. ժողովոյ պաշտօնատարութեան առաջին տարին գլեցաւ, և ինչ գործեր ու տնօրէնութիւններ ունեցաւ. — ոչինչ, թերևս մեզի անծանօթ ըլլան, բայց միւս օրագիրներուն մէջ ալ բան մը չտեսանք տակաւին ։

Սրտի նեղութիւն կը կրենք ամէն անգամ որ գրիչ կ'առնենք ձեռք, և Վարչութեան վերաբերեալ լուր կամ տեղեկութիւն հաղորդել կ'ուզենք մեր ընթերցողաց ։ Արդէն Քաղ. ժողովը մինչև ցարդ կազմուած ժողովոց մէջ էն բաղդաւորը գտնուած է, վասն զի դատաքննութենէ և յարձակմունքէ զերծ մնաց. նոյն իսկ ամէն անգամ աջ ու ահեակ չնկատելով յարձակում ընող խմբագիրներն ալ լռեցան, և գիտես թէ բոլոր խմբագիրք միացած են սա՛ ողըրմէք ըմբայժին փոփոխմանը դիտելու ։ Մենք որ Սահմանադրական Վարչութեան հաստատութեան սկիզբէն ի վեր՝ մեզի սկզբունք դրած ենք ոչ երբէք յարձակիլ և անուանարկել Վարչութեան ժողով մը, որուն զօրութիւնը մի միայն հասարակաց վարկին ու համակրութեան մէջ կը կայանայ, նոյնպէս վարուեցանք նաև արդի Քաղ. ժողովոյ հետ, թէպէտ անոր ծագման և ընթացքին վրայ ոչ գոհութիւն և ոչ յոյս ունէինք ։ Սակայն անցեալ դեկտ. 4ին մեր թերթին 77 թուովը երկար յօդուած մը հրատարակեցինք Վարչութեան վիճակին վրայ. որուն մէջ քանի մը կարևոր խորհրդածութիւններ ըրած էինք Սահ-

մանադրութեան վերաքննութեան կարևորութեանը, պաշտօնէութեան և տուրքի խնդրոց վրայ։ Ուրիշ խմբագիրներ ալ նոր տարւոյն առթիւ ազգային Վարչութեան ընթացքին վրայ իրենց դժգոհութիւնը յայտնեցին, և այս դժբաղդ վիճակին դարման որոնեցին։ Բայց ամէնքս ալ գրեթէ միաբան էինք այն կէտին վրայ թէ յանցանքը մարդերու քով չէ, այլ միջոցներու նուազութեան կամ Սահմանադրութեան մէջ։

Սակայն բոլորովին այսպէս չէ։ Իրաւ է որ միջոցներ ու Սահմանադրութեան ինչ ինչ տրամադրութիւններ արգելք ու խոչընդոտ են Վարչութեան քայլերուն, բայց կուսակցութիւնն ալ ոչինչ նուազ արգելք ու գրեթէ բոլորովին ամլութիւն մը տուած է վերջին անգամ կազմուած Քաղ. ժողովոյ ընթացքին, որն որ մինչև ցարդ և ոչ մէկ ժողովի մը վրայ տեսնուեցաւ։

Հոս սոյն խնդրոյն մէջ մտնենք, և քիչ մը ալ ամէն բան բացայայտ խօսինք, այժմէն ներողութիւն խնդրելով եթէ սխալ կամ թիւր կարծիք կամ գաղափար մ'ունեցած եմք. և պատրաստ ենք անմիջապէս ուղղել, եթէ մէկը մեր սխալը ապացուցիւ ցուցնող մ'ըլլայ։

Համամտութեան ցուցակի մը խնդիրը դեռ մոռցուած չէ։ Անկէ ի վեր սոյն ցուցակին պաշտպան կողմին վրայ բեկում մը կը նշմարուի. խումբ մը նշանաւոր անձինք որ Երեսփոխան ալ են, ոչ ժողովի կուգան և ոչ ազգային գործի միջամտութիւն կ'ընեն. (այս կուսակցութեան այնչափ արժէք չէինք տար, եթէ Սահմանադրութեան պաշտպան և նոյն իսկ անոր ծննդեան ջանադիր ու նեցուկ չըլլային. թողունք անոնց աստիճանաւ բարձր և վիճակաւ հզօր ըլլալնին.) կազմութիւն առնող Քաղ. ժողովը իր գործերը շարունակելու վրայ կը կարծէ զինքը, բայց տակաւին պաշտօնական կերպով Ի. Դռնէն անգամ վաւերացած չէ, և տեսած գործ մ'ալ ունի՞ արդեօք (բաց ի վերջին օրերս Ս. Պատրիարքի և Կրօն. ժողովոյ ու իր մէջ ծագած անհամաձայնութենէն . . . :)

Մէկ քանի օրագրաց մէջ յուզուեցաւ այն ատեն սա համամտութեան ցուցակին խնդիրը. և շատեր կը կարծէին թէ ուզուն չարշին չըխրըխճիներէն քաշուած անձեր կը փնտռուին։ Մեր հասկցած և իմացած համամտութիւնն այս չէ։ Ամէն մարդ գիտէ որ անցեալ մայիս ամսոյն մէջ նորոգուեցաւ Քաղ. ժողովը, և Վսեմ. Սերվիչէն էֆէնտին ընտրուելով՝ մեծ դժուարութեամբ ընդունեց իրեն յանձնուած պաշտօնը. շատ թախանձանքներ եղան Ընդհ. ժողովոյ մէջ. Սերվիչէն էֆէնտիէն իբրև բժիշկէ մը դեղ ու ճար փնտռեցին Ազգին աս ողորմելի վիճակին. պատասխան ստացան թէ հիւանդը ծանր է և իր կարողութիւնը չբաւեր. բոլոր ժողովը իր վրայ վստահ ըլլալով՝ իրմէ միայն այս կարողութիւնը յուսալնին պնդելով ուր ուրեմն յաջողեցան ընդունել տալու։

Քաղ. ժողովը նոր սկսած էր քալելու, և ահա տուրքի կամ նուէրի խնդիր մը երևան ելաւ. և Ընդհ. ժողովը անժամանակ կերպով միջամտութիւն ըրաւ ու լուծեց այս խնդիրը, հակառակ Քաղ. ժողովոյ մեծագոյն մասին որոշմանը, որ բնականաբար վիրաւորուեցաւ. և Սերվիչէն էֆէնտին որ գլուխ կեցած էր Քաղ. ժողովին մեծագոյն մասին փութաց իր հրաժարականը տալու. Քաղ. ժողովին փոքրագոյն մասը՝ որ իրեն գլուխ ունէր Նեվրուզեան Յովակիմ էֆէնտին՝ իր դատը վաստկած ըլլալով իր ընթացքը թէպէտ շարունակել կը ջանար, բայց վերջապէս ինք ալ ետ քաշուիլ խոհեմութիւն համարեց. և ասպարէզ բացուեցաւ նոր ընտրութեան մը։

Հոս սոյն միջոցին է որ ծագեցաւ համամտութեան ցուցակին խնդիրը Վսեմ. Սաւփան պէյի առաջարկութեամբը։

Ընտրութեան չձեռնարկուած Վսեմ. Աղաթօն Գրիգոր էֆէնտին ալ բոլորովին վերանորոգում կամ վերաքննութիւն Սահմանադրութեան առաջարկեց, և ասոր հետ պաշտօնէից միջոցաւ ազգային գործոց տնօրէնութիւնը հնարաւոր ըլլալուն փաստեր յառաջ բերաւ։

Ընդհ. ժողովը Սաւփան պէյի առաջարկութիւնն ընդունեց, թէպէտ անոր չհետևեցաւ։

Բացատրենք ուրեմն թէ ի՞նչ խորհուրդ ունէր համամտութեան ցուցակը։ Ազգին տարժանելի վիճակը և Վարչութեան գործոց աղաւաղ ընթացքը յայտնի ըլլալով, ատանկ անստոյգ և թշուառ վիճակի մը մէջ որ և զօրաւոր ձեռքի մը կը կարօտէր Ազգը որ կործանման անդունդէն զինքն ազատէր։ Այս ազատութիւնը Կայսերական բարեխնամ Կառավարութեան գթոյն և շնորհաց միայն կը պատկանի, որ Քաղ. ժողովոյ միջոցաւ պիտի ըստանայ Ազգն ու վայելէ. և Քաղ. ժողովն ալ Թագրիրի մը միջոցաւ միայն կրնայ խնդրել այս շնորհը, որ շատ անգամ անլսելի կրնայ մնալ։ Ուստի Ազգին վրայ կարեկցութիւն ու գութ ունեցող խումբ մը Սերվիչէն էֆէնտիէն այս ակնկալելով՝ վստահ անոր բարձր ազդեցութեանը, կը փափաքէին զանի գլուխ կանգնել Քաղ. ժողովին. և որպէս զի Սահմանադրութեան համեմատ ալ ըլլայ ընտրութիւնը, (վասն զի վերաքննութիւնն այժմէն ընել չէին համարձակեր) իրեն համախոհ կամ խորհրդական ըլլալու արժանաւորութիւն ունեցող 19 անձ ալ ընտրել կ՚ուզէին, որով պատասխանատուութիւնը բեռցուցած պիտի ըլլային Սերվիչէն էֆէնտիին վրայ:

Սակայն Երեսփոխան էֆէնտիները խաղ խաղացին. և Սերվիչէն էֆէնտիի կողմին խնայեցին իրենց քուէն. և Նէվրուզեան Յ. էֆէնտին ուրիշ խմբով մ՚ընտրուեցաւ: Իսկ Սերվիչէն էֆէնտին այս կերպով ազատեցաւ ամենածանր հոգէ ու պատասխանատուութենէ մը, և իր համախոհներովը որք են Գէորգ աղայ, Սուպհեաճեան Յակոբ էֆէնտի են և ետքաշուեցան. ասպարէզ թողլով որ նոր ընտրութիւնը յաջողցունող խումբը կարող ըլլայ գործելու, և այն ընտրութեան կուսակից Երեսփոխանաց ալ երեսը ճերմկելու: Նոր Քաղ. ժողովը գործը յաջողցնելու մեծ վստահութեամբ ճամբայ ելաւ. և որպէս զի բարձրաստիճան անձի մը անուամբն ալ հովանաւորի, Բէկլեան Մկրտիչ Պէյը ատենապետ կարգեց իրեն: Այսու ամենայնիւ Քաղ. ժողովը չի կրցաւ իր զօրութիւնը գտնել, և Ազգին վստահութիւնը գրաւել. դժգոհութիւնը երթալով կը շատնար, հասարակաց համարում մը օր օրի կը նուազէր անոր վրայ. իսկ ինք կարծես թէ անլսող կամ անփոյթ էր. թէպէտև իրօք անանկ չէր. վասն զի ի ներքուստ մեծ հոգ ու պատասխանատուութիւն կը կրէր. 75 ղուրուշի դերհաշիւը չյաջողիլ սկսած էր, և իր մէջ տարակարծիք կամ անհամաձայնութիւն տեղի ունեցած: Ասանկով ալ դարձեալ իր ներքին փտութիւնը կամ խարխուլ վիճակը դուրս չտալու մեծ ճիգեր թափեց ալ նէ, չի յաջողեցաւ. և վերջապէս Կրօն. ժողովոյ հետ իրաւասութեան խնդրոյ վիճաբանութեամբ մը ամէն բան դուրս ելաւ ու յայտնուեցաւ:

Վասն զի Կրօն. ժողովը այս պարագաներէն օգուտ քաղելու վրայ էր: Քաղ. ժողովոյ գլխէն անցած շփոթութեանց միջոցին՝ Կրօն. ժողովը առանց իր ամբողջութիւնը կորսնցնելու կը յարատևէր. Քաղ. ժողովոյ ձեռքէն քանի մը որսեր ազատելու հնարքներ գտնելով և յաջողելով, միանգամայն նկատելով Քաղ. ժողովոյ կազմութեան յարակից կամ սկզբնաւիթ տկար հանգամանքներն ու պարագաները, ինքը Կրօն. ժողովը փոյթ ունէր և ևս զօրանալ և գօտևորիլ և իր իրաւասութիւնները պահպանելու հոգ տանիլ:

Ինչպէս որ Երզրումի Տ. Յակոբին խնդիրը՝ գաղտնապէս արծարծող հակակրութեան հուրը բորբոքեց և երևան հանեց. որուն վրայ քանի մ՚անգամ հարևանցի տեղեկութիւն տուած էինք. և անցեալ շաբթու խնդիրը ծագեցաւ Երեսփոխանական Ընդհ. ժողովոյ մէջ ալ:

Անցնինք ուրիշ ծանրակշիռ խնդրոյ մը:

Հայոց ազգին Ս. Էջմիածնայ, Սիսի և Աղթամարայ աթոռները իրենց արժանաւոր գահակալներէն զուրկ մնացած ատեն, յանկարծ անցեալ շաբթու մարտ 4 Ընդհ. ժողովոյ մէջ կը կարդացուի նաև Ամենապատիւ Պօլսոյ Սրբազան Պատրիարք Հօր հրաժարականը:

Ընթերցողը կրնայ մակաբերել թէ մինչև հոս մեր նկարագրած ազգային խառնաշփոթ ընթացքին մէջ ի՛նչ դառն աւելորդութիւն մ՚է Ս. Պատրիարք Հօր հրաժարականն ալ: Սրբազանը իր հրաժարման պատճառ անձնական տկարութիւն և ծերութիւն և մանաւանդ վերջին օրերս ծագած կրօնական իրաւասութեան խնդիրը յառաջ բերած էր:

Այս կրօնական իրաւասութեան խնդրոյն վրայ առջի շաբթուան Ընդհ. ժողովոյ մէջ Ս. Պատրիարքը յայտնեց թէ, բնաւ որ և իցէ կրօնականի մը աշխարհական ժողովոյ առջև դատուիլ և դատապարտուիլը չընդունիր. թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդութեանց և կանոնաց և նոյն իսկ Սահմանադրութեան դէմ է: Ասոր պատասխան մը տուաւ Ստեփան պէյը, թէ բացարձակապէս որ և է կրօնականի մը աշխարհական ժողովի առջև չդատուիլ ու չդատապարտուիլն ուզելը անտեղի է. վասն զի կրօնական մը կրնայ այնպիսի յանցանք գործել որ լոկ Կրօն. ժողովին պատկանի դատելը, և կամ այնպիսի յանցանք մը՝ որ Տէրութեան դատարաններուն մէջ, և կամ այնպիսի յանցանք մը, որ Քաղ. ժողովին մէջ. մանաւանդ որ նոյն իսկ Ս. Պատրիարքը որ հայրապետ մ՚է, եթէ ամբաստանութեան մը ներքև իյնայ, կը քննուի Ընդհ. ժողովոյ մէջ, որ մեծ մասամբ աշխարհականներէ կը բաղկանայ:

Մենք չէինք ուզեր այս խնդրոյն խորը դիմել և մանրամասն բացատրութիւններ տալով այս կամ այն կողմին իրաւունք տալ. բայց կրնանք վկայել որ Ս. Պատրիարքը ըստ արժանւոյն չկրցաւ բացատրել իր միտքը: Իրաւ է որ Ընդհ. ժողովոյ մէջ կը քննուի Ս. Պատրիարքը իբրև աշխարհական իշխանաւոր մը. բայց

Պատրիարքին և ոչ մէկ ժամանակ կարող է ըսել Ընդհ. ժողովը թէ «կը վճռենք որ 5 տարի դադրիս քահանայագործութենէ և վեղար ու փիլոն չառնես»: Երրորդ Տ. Յակոբին խնդիրը այս տեսակէն է. վասն զի Տ. Յակոբը եթէ իբրև առաջնորդ կամ անոր փոխանորդ այն մատնութիւնն ըրած ըլլար, ժողովը անմիջապէս զայն կը դադրեցնէր պաշտօնէ, և քննութիւնը Խառն ժողովին յանձնելով, յետոյ վճիռը որ ժողովին որ վերաբերէր՝ ան կու տար: Տ. Յակոբը ազգային զգացման և պատւոյն դէմ ոճիր մը գործած է՝ ըրած մատնութեամբը. բայց Տ. Յակոբը այսօր սոսկ քահանայ մը է, և իր վրայ աշխարհական պաշտօն մը չունի, ուստի Կրօն. ժողովոյ կը վերաբերէր զանի քննել, յանցանքը ստուգել և պատժել. բայց պատժէ՛ ըստ արժանւոյն: Քաղ. ժողովը փոխանակ իրաւասութեան վրայ վէճ յարուցանելու, թող տոր Կրօն. ժողովը որ այնպիսի թեթև պատիժ մը չսահմանէր. թող ասոր համար բողոքէր Ընդհ. ժողովոյ մէջ:

Մենք այնպէս գիտենք թէ կրօնական մը կրօնական պակասութեան մը մէջ, պաշտաման և վարուց մասին կը դատուի Կրօն. ժողովոյ առջև, (և աւելի ճիշդ իր Եպիսկոպոսին առջև) ազգային աշխարհական պաշտաման մը մասին պակասութեան համար կը դատուի Կրօն. և Քաղ. ժողովներով կազմուած Խառն ժողովին առջև. կրօնական մը առանց քահանայութենէ դադրելու՝ կրնար սոսկ աշխարհական ժողովի վճռոյն կամ պատժոյն ենթարկուիլ. բայց Կրօն. ժողով մ'ալ կրնար յայտնի ու հրապարակաւ սահմանել կրօնաւորի մը համար այնպիսի պատիժ, որ աշխարհական ժողովի մը կը վերաբերի. Կրօնականը զկրօնաւորը կը լուծէ կարգէն, և յետ այնորիկ աշխարհականը կը պատժէ:

Իսկ եթէ Կրօն. ժողովը ըստ արժանւոյն չդատէ ու չպատժէ, անկէ բարձրագոյն կրօնական իշխանութեան կ'իյնայ գործը. իսկ եթէ ան ալ հակառակ Եկեղեցւոյ կանոնաց անլսող կամ անփոյթ մնայ, ան ատեն ժողովրդեան կը մնայ հաստատուած կանոնները անխախտ պահելու գործը:

Այս փափուկ խնդիրը լուծելու մենք ձեռնհաս չենք թէպէտ. բայց կը փափաքինք որ ոչ աշխարհականք իրենց սահմանն անցնին, և ոչ կրօնականք իրենց ի նախնեաց ունեցած սահմանն ընդարձակել մտաբերեն. ինչ որ նախնիք սահմանած են նէ, նոյնը պահելու ըլլան, մեծ բան է:

Վերջապէս կը փափաքինք որ կրօնական խնդիր մը երևան չելլէր: Կը յուսանք որ Ս. Պատրիարք Հօր հրաժարականին պատճառները ոչ այնչափ կրօնական իրաւասութեան խնդրոյ մը մէջ կը փնտռուին, որչափ Նորին Սրբազնութեան և Քաղ. ժողովոյ անդամոց ոմանց իրարու դէմ հակակրութեան մէջ: Վասն զի ուրիշ առիթներու և խնդիրներու մէջ ալ վէճ ու բանակռիւ երկու կողմէն ալ պատահիլը լսած ենք:

Բայց արդեօք Ընդհ. ժողովը պիտի ընդունէ՞ Ս. Պատրիարքին հրաժարականը:

Արդեօք 51 Երեսփոխանով նիստ մը բաւական պիտի ըլլա՞յ սանկ մեծ խնդիր մը լուծելու:

Արդեօք այն Երեսփոխանները՝ որոնք վիրաւորուած ներկայ չեն գտնուիր նիստի օրեր, պիտի գա՞ն այսուհետև:

Արդեօք Պատրիարքը փոխելով՝ Կրօն. ժողովը պիտի դադրի՞ իր իրաւասութեան խնդրէն ետ կենալէ:

Արդեօք Քաղ. ժողովոյ նորընտիր անդամներն ալ պիտի ընդունի՞ն իրենց պաշտօնը, և ալ հրաժարական չ՞պիտի լսենք:

Արդեօք Ազգին աղէտից պատճառ եղող աս Երեսփոխանական ժողովը պիտի սթափի՞. թէ ժողովուրդը աչքը պիտի բանայ, ու զանոնք կամ անոնց մեծ մասը դուրս պիտի թափէ ժողովէն:

Արդեօք Աստուած պիտի ողորմի՞ Հայոց Ազգին և այս երկպառակութեան ոգին պիտի վերցնէ՞:

Բ. ԴՌՆԷՆ ՊՈՒՅՐՈՒԼԹՈՒ ՄԸ

Կը հաւաստեն թէ անցեալ շաբթու ազգային Պատրիարքարան Պույրուլթու մը եկած է, որով Կայսերական Կառավարութիւնը կը պատուիրէ որ Պատրիարքարանը այսուհետև սոսկ կրօնական գործոց հսկողութիւն և միջամտութիւն ընէ, և Եկեղեցեաց, վանօրէից և այլ կրօնական խնդրոց վերաբերեալ առաջարկութիւն մ'ունի նէ՝ զայն ներկայացնէ: Ազգայնոց Քաղաքական գործերուն բնաւ միջամտութիւն չընէ. և մինչև ցարդ Պատրիարքարանին ըրածը սոսկ միջնորդութիւն մ'ըլլալով, ասկէ ետքը այդ միջնորդութեան ալ պէտք չկայ:

Կը յիշենք որ մեր 77 թուոյն մէջ Քաղ. ժողովոյ պաշտօնին վրայ երկարօրէն խօսելով, յայտներ էինք թէ միայն միջնորդութեան պաշտօն մ'ունի ան՝ Բ. Դրան և Ազգին մէջ.

եւ թէ միացեալ ազգային գործոց մէկ մասը Կրօն. ժողովին եւ մէկ մասն ալ Տեսուչ խորհրդոց կը պատկանի։ Եթէ հիմա ստոյգ է այն Պզրութիւն եւ անոր իմաստը, ուրեմն ասկէ ետքը ալ պէտք չէ կայ Բողոքական ժողովը . . .։

Լսեցէք քաղաքական իշխանութեան կուսակիցներ, եւ դուք աշխարհական Պատրիարք գնելու կամք ու նպատակ ունեցողներ . . .։

* * *

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Այն յարկին մէջ որ ազգային որդիներ կը հաւաքուին տեսնելու բարոյական առաքինութեան աղբիւրը, որ յորդառատ կը վազէ, այն տեղը կ'ըսեմ Թատրոնին տեսարանն է։ Բարոյական իմաստութեան սկզբանց հոն կը տեղեկանայ ժողովուրդ մը։ Քիչ մը լուսաւորեալ ժողովուրդ, անկարելի է որ առանց Թատրոնի կարենայ անցնել իւր երեկոյեան ժամանակները։ Հապա որչափ Թատրոնը կարեւոր է այնպիսի ազգի մը համար, որ քաղաքակրթութեան լոյսը տակաւին չըսեմ բոլորովին, այլ ընդհատ ըմբռնած է, տակաւին իւր համբակ քայլերը շուտ շուտ դէպ յայն լուսաւորութեան կեդրոնը ուղղելու փոյթը չունի։ Թատրոնը ոչինչ նուազ կարեւոր է այնպիսի ազգի մը համար որ գոգցես իւր իմացականութեան բազմադարեան մառախուղը տակաւին նոր սկսած է փարատելու։ Թատրոնը ոչինչ նուազ կարեւոր է այնպիսի ազգի մը համար որ գոգցես իւր բարոյականութեան հիմունքը հազարոց ամաց հետէ յերկիր տապալած է։ Վերջապէս Թատրոնը Ազգի մը լուսաւորութեան վառարանն է։ Թատրոնը՝ ազգի մը բարոյական եւ մտաւորական լոյսն է։ Թատրոնը ազգի մը ապագայն բարելաւցնելու հզօր գործիքն է։ Թատրոնը դպրոց մ'է, ուր հոն խրատամբ ամենայն ոք իւրեանց ճաշակաց առումը կ'ստանան, կ'ըմբռնեն եւ խրատամբ կը վայելեն։ Թատրոնն է որ ապականեալ ժողովրդի մը խեղ մը առաքինութիւններ 'ի միասին ձուլելով կը ձօնէ։ Թող ներուի մեզ եթէ այս մասին քիչ մը խիստ ըլրուցելու պարտաւորեցանք։ Թէեւս ոչ այնչափ առջինները բայց վերջինը ոմանց ականջին ծանր հնչէ։ Բայց այս ըսողը մենք չենք, այլ արդարութեան ձայնն է, այն արդարութեան կ'ըսեմ որ այսօր քաղաքակրթեալ Եւրոպան մեզի կը ներկայացնէ, լի հասարակաց բարոյականութեան վերաբերեալ անհամար միանգամայն անզուգական մատենից զանգուածներով։

Ո՞ր ճշմարիտ Հայը կրնայ ուրանալ այն մեծ ազդեցութիւնը, որ կը թափանցէ Ազգային Թատրոն մը իւր համասեռ հանդիսականացը քան թէ օտարազգի Թատրոն մը։ Օտարազգւոյն Թատրոնը շքեղ է, իսկ Ազգայինը տգեղ պիտի ըսեն անոնք որ օտար աղբիւրներ դիմելով մեծցած են եւ կամ թէ 'ի վաղուց անտի օտարասէր են։ Թող անոնք այս յեղյեղեն միշտ. բայց այն Հայերը որ 'ի սէր ազգայնութեան վառուած են անոնց "Հայ" նախրական անունը պիտի տա՞ն, — ո՛չ երբէք. անոնց անտի բարուրանացը պիտի լսե՞ն. — ո՛չ երբէք. այլ ցաւին պիտի եւ վայ կարդան, ինչպէս որ ես ալ հիմա քանիներ կը յիշեմ եւ նոյն վայը կը կարդամ։ Որչափ հիանալի ըլլան այն անծանօթ տեսարանները ես ծանօթը սիրել սովոր եմ։ Չեմ յանձն առներ երբէք այն վատութիւնը ուրիշ Թատրոն յաճախելու, թէպէտ եւ ուրիշներուն մեր Արեւելեան Ազգային Թատրոնի հետ բաղդատութեամբ գերազանց վիճակի մը մէջ գտնուիլը կը յիշեմ, բայց չմոռնամ նշանաւոր գրչի մը այս խօսքը յառաջ բերելու թէ "ազգային որ եւ իցէ հաստատութիւն առանց ձեռնտուութեան չկրնար յառաջանալ"։ Այո՛ եթէ մենք ալ ըստ արժանւոյն Արեւելեան Թատրոնը յաճախենք, ո՞վ կրնայ տարակուսիլ որ մը ազգային Թատրոնին ուրիշներուն հետ բաղդատութեամբ գերազանց վիճակի մը մէջ գտնուելուն եւ նախանձելի գերասանական խումբ մը ունենալուն։ Հիմա դարձեալ մեր խնդրոյն գանք։ Արեւելեան Թատեր ներկայ դըրութիւնը (ասկից վերջը Հայկական Թատրոն պէտք է որ գործածենք, որպէս զի գէթ անունը յիշեցնէ անոնց, որ սովոր են տալ Հայուն ըրածը թէ Ազգային Թատրոնը "Հայկ" անունը կը կրէ) կամ լաւ եւս վիճակը գովելի է, բայց ոչ այնչափ կատարեալ։ Կայ զկուրայն կուսակցութեան մը գործիք ըլլալուն վատութեանը երբէք յանձնառու չենք ըլլար եւ չենք ընդունիր։ Կը ճանաչենք ժամանակակից գրագէտ Մեծարգոյ Ս. Հեքիմեանը, կը գովենք անոր բարեկամութիւնը, բայց չենք շողոքորթեր։ Կը պարծինք ըսելու որ Հայկական Թատրոնին Վարչութիւնը ճաշակաց ախորժելի ընտիր խաղեր ներկայացնելու փոյթը ունի, եւ գիտցողներն ալ ատոր կը վկայեն։ Բայց մի՞թէ Հայկական Թատրոնը իր տեսարանին վըրայ ատոնք ազդու կերպով ներկայացնելու գերասանական խումբ մ'ունի՞։ Այո՛, բաւական լաւ խումբ մ'ունի, եւ որոնց մէջ պայծառ կը հանդիսանայ Օրիորդ Ն. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ նախ-

Նախան աստիճանի դերասանուհին . ուրեմն կրնանք հետևցնել ասկից թէ Օրիորդ Գարագաշեան անուանի դերասանուհի մ'ըլլալուն համար ամէն բնական ձիրքերը կը կրէ ։ Ուրեմն ինչու մենք հոն չենք յաճախեր . եթէ կուզենք որ Հայկական թատրոնը պայծառանայ ։ Թող ընթերցողք "Մէճմուա" պատուական լրագրոյն 634ᵗ թուոյն ֆօրմ—լըյիշէն։ Ո՞չ ապաքէն չենք սխալիր ըսելով թէ Հայութիւնը կործանման վիճակի մէջ է , քանզի Ազգային շահաւէտ ձեռնարկութիւններ չեն խրախուսուիր , չեն քաջալերուիր ։ Փութանք Հայեր , քաղաքակրթութեան ասպարիզին մէջ հսկայաքայլ յառաջանալ . ընդհանուր Հայութեան շահուն համար մեր անձնականը զոհել , և մինչդ լուսաւորեալ Եւրոպան այսօր այս համանման պատկերը կը ներկայացնէ մեր առաջարկածին ։ Վերջապէս խրախուսենք ազգային բարենպատակ ձեռնարկութիւնները . մանաւանդ թատրոնը , որուն ի՜նչ աստիճան մեծ կարևորութիւն ունենալը կարծեմ բաւական բացատրեցինք . հոն ստէպ յաճախենք , վստահ ըլլալով որ Վարչութիւնն ալ իւր կողմէն յայնժամ քանի մը (մանր) թերութիւններ բառնալու կը ջանայ , միանգամայն աշխատելով Եգիպտին անդրանիկ թատրոնը աւելի գերագոյն վիճակի մը հասուցանել։ Խրախուսանք Հէքիմեան , այսուհետև Հայ Հասարակութիւնը պաղ աչօք չպիտի դիտէ Արևելեան թատրոնը . Թող քու սրտիդ մէջ բնաւ տեղ մը չըգրուին այն ունայն բաջաղանքները, որոնցմով կուզեն քեզ արգիլել քանի մը չարախնդիր անձինք , այլ ընդունէ ազգասիրաց սիրտը և յոյսը ստանձնէ , այն աւետաբեր յոյսը կ'ըսեմ որ քու այժմեան ծանրակշիռ ձեռնարկիդ կարապետը պիտի ըլլայ այն է "ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՔԱՋԱԼԵՐՈՒԹԻՒՆ" ։

Կ. Դ. Տ.

Մենք յօդուածիս հեղինակին նման առ հասարակ ամէն ազգայնոց հրաւէր չենք կարդար որ թատրոն յաճախեն . այլ միայն Բերա բնակող և կարող ազգայինները կը յորդորենք , որ փոխանակ զեղխութեանց և այլ վնասակար ըզբօսանաց ինքզինքնին նուիրելու , թատրոն դիմեն , ուր ամէն անգամ մէյ մէկ բարոյական դասեր առնելով պիտի մեկնին ։

Իսկ Բերայէն դուրս Գումքափու , Սամաթիա Իւսկիւտար ևն բնակող ազգայնոցս թէ միայն չեմ յորդորեր որ գան ի թատրոն , այլ և եկողներն ալ կը մեղադրեմ . վասն զի միայն թատրոնի մը մուտք չպիտի վճարեն , այլ ուտելիքի , քաղինոյի , պանդոկի ևն ծախք ալ ընելով 60–70 ղուրուշի պիտի ըլլայ մէկ անգամի թատրոն երթալնին , որ խնայողութեան կանոնաց բոլորովին հակառակ է ։ Ասկէ զատ Բերայի հեշտալի զուարճութեանց ճաշակը շատ աղէկ հետևանքներ չունենար . անանկ զաւակներ՝ որոնք գիշեր մ'անգամ իրենց ծընողաց քովէն հեռացած չէին , թատրոնի պատճառաւ իրենց ծնողաց միաբանութիւնը պատռած են , և թատրոնէն ետքը՝ գիշերը լուսցընելու համար պալօ կամ ուրիշ տեղ . . . մը յաճախած և բարքերնին ապականած են ։

Ուստի նորէն կը կրկնեմ թէ թատրոնի օգուտները չեմ ուրանար , և կը յորդորեմ անոնք որ հոն յաճախեն՝ որոնց որ տունը թատրոնին մերձ է . գիշերուան ցուրտ ու խոնաւ օդին տակ տեղէն դուրս ելլելով կրնան անմիջապէս իրենց տունն լինալ . և այս կարգի անձերն ալ ի հարկէ քիչ մ'ալ նիւթական կարողութիւննին տեղը պիտի ըլլայ . վասն զի շաբաթը 100 ղուրուշ շահող անձը չկրնար 50–60 ղուրուշ տալ շաբաթէ շաբաթ թատրոնի . և ասանկ ընելը շռայլութիւն ըլլալով օր մը մեծ ու անտանելի թշուառութեան մը կ'առաջնորդէ անտարակոյս ։

ԻՄ ԽԱՂԱՂ ԺԱՄԵՐՍ

Գ.

ԾԱԳԵՑԱՒ ԼՈՅՍՆ

Ծագեցաւ լոյսն, զարթեաւ բնութիւն խոր քնէն
Տես յանտառին ի՜նչ տեսիլ.
— Երգեն թռչունք այգորելիք ,
Փայլին ի ցօղ մարգագետինք ,
Մռնչէ առիւծն , մայեն գառինք ,
Ձագուկք զմայրս, մայրք զամուսինս կը ճանչեն.
Առիւծ , թռչնիկ , ամէն բան ,
" Փառք քեզ Աստուած " այս է ձայն ։

Ծագեցաւ լոյսն, զարթեաւ բնութիւն խոր քնէն
Տես ի հովիտս ի՜նչ տեսարան.
— Գառինք յարօտ , հովիւն առ սրինգ ,
Շուշանն ի հողմ շարժի հեզիկ ,
Մրմունջ անուշ ջինջ վտակաց
Յոյս , կեանք , և սէր թևապարած .
Շուշան վտակք , կեանք և սէր ,
Նմանունչ կ'երգեն " դու ես Տէր " ։
Ծագեցաւ լոյսն , տես ի շիրիմս ի՜նչ տեսիլ.
— Մարմարին ցուրտ և նոճիք

Լոկ լռութիւն խորհրդաւոր,
Նիրհ ո՛չ անել՝ այլ դարեւոր·
Յոյս որ ծնողաց սրբէ արցունք,
Եւ սիրազերկ այրած սրտին,
Տայ մրմնջել ձայնով երեր,
« Մերս ա՛լ դուն ես, փառք քեզ ո՛վ Տէր »։

ԵՂԻԱԶԱՐ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՄԱՐՑ

(Շարունակութիւն 83 թիւէն ·)

ՆԱՄԱԿ Ի·

Հարստութիւն · Գոռոզութիւն · Պարզութիւն ·

Ամենասիրելի քոյր իմ.

Տղայոց հետ կենցաղավարողներուն բնոյթը անչափաւելի կ'ազդէ անոնց վրայ, որ չենք կըրնար'երեւակայել։ Ասիկա մարդոց հարստութեան վրայ ունեցած գաղափարներուն եւ զգացմանց մէջ աւելի կ'ըստուգուի քան թէ ուրիշ բանի մէջ։ Ստակի սէրը ամէն տեղ տարածուած է․ եւ ոչ միայն առ հասարակ ամէնուն խօսակցութեանց եւ կենցաղավարութեանց նիւթ է․ այլ եւ միտքն իսկ իրեն ազնիւ առարկաներէն կը մոլորեցնէ ու կերպ մը անբուժելի հիւանդութիւն կը պատճառէ անոր։ Փառասէրը վատթար նախանձի կը գրգռէ, ծոյլը՝ խաբէութեան, եւ վայրագն ալ՝ անմարդութեան։ Երբ տղաքնիս մեր բոլոր խօսակցութեանց մէջ շարունակ « ո՞վ է սուղը եւ ո՞վ է աժանը, » եւ կամ « ի՞նչ վարպետութեամբ վաճառականին գործերը կարգի դրուեցան են » խօսքերը լըսեն, այն ատեն անանկ տարբեր առարկայից օգտակարութեանը չեն նայիր, այլ միայն արժէքին։ Ոչ միայն իրերու՝ այլեւ մարդոց վրայ ալ միեւնոյն գաղափարը կ'ըստանան։ Օրինակի համար․ երբ ընկերութեան մը մէջ գտնուելով լսեն որ մէկը կը բամբասուի կամ իբր սընափառ կամ ագէտ եւ կամ իբր չարաբարոյ, ու վերջն ալ տեսնեն որ այս ամէնը կը ջնջուին բոլորովին սա առածովը թէ, « սակայն հարուստ է »․ բնականաբար ասանկ կը հետեւցընեն, ու իրենք իրենց « թող չունենամ ո՛չ գիտութիւն եւ ո՛չ իսկ առաքինութիւն, հոգ չէ, կը բաւէ միայն որ շատ հարստութիւն ունենամ »։ Նոյն տպաւորութիւնը կ'ընէ նաեւ իրենց վըրայ․ երբ տեսնեն որ մէկու մը խստութիւնը անկարգութիւնը եւ ամբարշտութիւնը կ'արդարացուցուի սովորական ասացուածովս թէ « մէկ երկու միլիոնի տէր է »։ Եւ մանաւանդ ի՜նչ մեծ տպաւորութիւն կը կարծես որ տըղուն մտքին վրայ չազդէր, երբ յաճախ ծնողք ըսեն բացարձակ անոնց առջեւ թէ, « հոգ չէ թէոր տղաքս շատ բան չսովրին, քանզի ես առանց եւ ոչ իսկ բան մը գիտնալու՝ այսչափ հարստութիւն դիզեցի »։

Ո՛չ ոչ, քոյր իմ, զգուշանանք որ չկարծեն տղայքը թէ հարստութիւնը պատուար է ագիտութեան եւ չարութեան, եւ թէ արժանի է հոգւոյն կատարելութեանց այսինքն առաքինութեան եւ աստուածպաշտութեան հետ բաղդատուելու, եւ թէ իրաւունք է երբեք ազգականաց մահը բաղձալ՝ անոնց հարստութիւնները վայելելու համար, եւ կամ աղքատը հարստահարել հարստութիւններէ զրկուելու համար։ Այլ մեր խօսքերովը եւ մանաւանդ օրինակաւը ջանանք զանոնք համոզել որ հարստութիւնը մեզի պարգեւուելուն գլխաւոր նպատակն է՝ մեզ առաքինութիւն եւ բարիք գործել տալու առաջնորդել, մեր ընտանեաց պիտոյքը հոգալ, կարօտութեան մէջ եղողներու ձեռն կարկառել, եւ հասարակաց բարեացը ձեռնտու ըլլալ։ Տղայոց մտաց վեհանձնութեանը վրայ լաւ տպաւորութիւն կ'ընէ, եթէ քանի մը պարզ ընծաներ նախապատրաստենք իրենց այս նպատակիս գործածելու համար։ Որչափ ցաւալի է արդարեւ, քոյր իմ, տեսնել որ հարստութիւնները՝ գիտութենէ եւ մտաց մշակումէն նախապատիւ կը դասեն մարդիկ։ Որչափ օրիորդներ տասներկու կամ տասն եւ չորս տարեկան հասակնուն մէջ՝ փոխանակ դպրոց երթալու, կամ ուրիշ կերպով իրենց միտքը մշակել փափաքելու, ուսմունքը բոլորովին կ'ատեն, եւ առ հասարակ անօգուտ բաներու կ'ըզբաղին թէ իրենց եւ թէ ուրիշներուն համար։

Մեր դժբաղդ վիճակը շատ վնասներու պատճառ տուած է, մանաւանդ իգական սեռին։ Աղջկանց դաստիարակութիւնը երեսի վրայ ձգուած էր մինչեւ վերջին ատեններս, եւ երիտասարդութեան սուղ շրջանը ոչինչ եւ անպէտ զբաղմանց մէջ կը վատնուէր։ Ծնողք ուրիշ ջանք չէին ըներ, բայց միայն տպաւորել օրիորդաց սրտին մէջ սա գաղափարը թէ, իրենց կենաց ամէնէն ուշադրութեան արժանի բանն է ամուսնանալ․ սակայն առանց անոնց ազդ առնելու թէ ասանկ պարագայի մը մէջ ի՜նչ մեծ եւ փափուկ պատասխանատուութիւն մը վրանին պիտի առնեն, եւ թէ որչափ ջանք ընելու են իրենց բնաւորութիւնը եւ բաղքը բարելաւելու, որպէս զի կարենան իրենց պարտքերը անթերի և լաւ կատարել՝ իբրև լծակից և իբրև մայր ընտանեաց։ Նոյն օրիորդք միմիայն կը փափաքէին փայլիլ և հաճելի ըլլալ ամենուն՝ առանց արժանաւոր ըլլալ ջանալու։ Ոմանք կուրօրէն այս սովորութիւնը կը հաստատէին, և եթէ ուզէին զանի բարեկարգել և ուղղել, հարկ կ'ըլլար հասարակաց կարծեաց նորաձևութեան հեղեղին դէմ դնել։ Բայց վերջապէս մէկ քանի ծնողք աղէկ մը հասկցան որ այս մասին իրենց պարտքը շատ ուշադրութեան արժանի է, և թէ պարտական են նախ իրենց աղջիկները աղէկ մը կրթել, որ իրենց հետ կենցաղավարողներուն օրինակին չհետևէին, երբ այս օրինակը ինքնին անվայել և անյարմար է աղջկանց։ Երիտասարդութեան բնական զարդն է պարզութիւն՝ թէ լեզուի թէ հանդերձի և թէ բարուց մէջ։ Ուրիշներու երևնալու միտումը և պճնասիրութիւնը շատ վնասակար և կործանիչ որոգայթներ են կենաց այս քաղցր շրջանին մէջ. և կ'ըստուգեմ, սիրելի քոյրս, որ ես չեմ նախանձիր ոչ այն նոր սրտին՝ որ սովրած է սիրել փառաւոր այցելութիւնները, շքեղ հագուստները և բազմատեսակ պարերը, և ոչ իսկ այն մօրը՝ որ իր աղջիկը ասանկ բաներու սովրեցնելով դեռ ևս կը յուսայ որ անկեղծ ըլլայ աղջիկը, և հեռու ուրիշներուն հետ կենցաղավարելով ապականութենէն, և ուշադիր՝ ընտանեկան պարտքերուն։ Փոքրիկ աղջիկները տարբեր կենակցութիւններու և ընկերութեանց մէջ տանելու սովորութիւնը՝ որ այս օրուան օրս շատ մեծամեծ քաղաքներու մէջ կայ, շատ վնաս կը պատճառէ արդարև։ Քանզի տոմ կը սովրին աշխարհիս աչքին երևնալ, երիտասարդութեան այն կուսական ամօթխածութիւնը կը թողու, և դեռ հասուն հասակը չհասած ինքզինքնին մեծ կը կարծեն, և հետևաբար ի զուր այնուհետև կ'ըսպասենք այս աղջիկներէն կատարելութիւններ։

Որչափ լաւ կը կատարէ իր պարտքը այն մայրը՝ որ ընկերութեան կը մատուցանէ իր աղջիկը ոչ թէ առանձնաշնորհութիւններով փայլող էակ մը, այլ փութաջանութեան և մշակման հասուն պտուղ մը։ Աղջիկն ալ մօրը քովը ընտանեկան զբաղմանց մէջ գործակից ըլլալով, և օրըստօրէ մտաւորական ծանօթութեան հարստութիւնները ժողվելով՝ ինքն ալ կը նախապատրաստուի ապագայ մտնելիք ասպարէզին մէջ մեծ դիրք մը բռնելու։ Այս աղջիկը պարզութիւնը իրեն զարդ առած, որ հրապուրելի է ամենուն, Շամիրամէն ալ աւելի վեհանձն և մեծագործ կ'ըլլայ, և Կղէոպատրայէն աւելի գեղեցիկ ու ճարտարախօս, եթէ բարի վարուք և ընտիր դաստիարակութեամբ մեծնայ։ Կը յուսամ սիրելիդ իմ, որ եկած հասած է արդէն այն օրը՝ որ տանեն մայրեր և աղջիկներ նախապատիւ և յարգելի պիտի դասեն մտաւորական մշակութիւնը. քան թէ ամէն հարստութիւն և սնափառութիւն կամ ցուցամոլութիւն, և հետևաբար աւելի նախապատիւ պիտի սեպեն լաւագոյն զբաղմունքներու ետևէ ըլլալ, քան թէ դըռներու և պատուհաններու մէջ ժամանակնին անցընել։

Ողջ լեր․ Քոյր քո

Անցեալ շաբթու թէպէտ Ընդհ․ ժողովը որոշեց որ եթէ Ս․ Պատրիարքը չհաճի վերստին այս շաբթուան համար Ընդհ․ ժողով գումարել, Դիւանը կատարէ այն պաշտօնը․ սակայն երէկ ժողով չեղաւ, և կը լսենք որ Բ․ Դռնէն հաճութիւն առնալու համար ետ մնացած է։

— Առանց նախագահի Կրօն․ և Քաղ․ ժողովները նիստ կրնա՞ն ընել․ — Սահմանադրութեան 2դ յօդուածը կը պատասխանէ որ եթէ Պատրիարքը վախճանի կամ հրաժարի կամ որևիցէ պատճառաւ բացակայ գտնուի, Կրօն․ և Քաղ․ ժողովները մէկտեղելով, տեղապահ մը կ'ընտրեն, և Բ․ Դռնէն անոր վաւերացումը կը խնդրեն։ Ուստի երբ նախագահը հրաժարած է, ու տեղապահ ալ չկայ, հաւանականաբար ժողովներն ալ նիստ չեն կրնար կազմել։

— Խրիմեան Գեր․ Մկրտիչ վարդապետը երկուշաբթի օր հասաւ ի Պոլիս․ Պատրիարքարանի կողմէն Էրզրում երթալու համար ճամբայ ելող Ս․ Վարդան աղան Տրապիզոնի մէջ հիւանդացեր է, և կ'երևի թէ չպիտի կրնայ շարունակել իր ճանապարհորդութիւնը, մանաւանդ առ ի չգոյէ դրամոց։

— Քոլէռա մահաբեր հիւանդութեան վրայ մէկ երկու օրէ ի վեր ստոյգ կամ անստոյգ տարաձայնութիւն կայ․ այս առթիւ Աստուծոյ ողորմութիւնը հայցելէն վերջը՝ ազգայնոց գթութիւնը կը խնդրենք նաև Կումգափուի դրսի վարժարանին վրայ, ուր 50 — 60 ընտանիք, այր, կին, աղջիկ և մանչ տղաքներ իրարու վրայ լցուած են, աղտոտ ու գարշահոտ վիճակի մէջ, որ երկիւղալի է ոչ միայն քոլերայի նշաններու առթէն, այլ և առանց անոր ալ՝ ամառուան տաք օրերուն մէջ։ Նոյն իսկ բնակողներն ալ զգալով այս վիճակին անյարմարութիւնը կենաց պահպանութեան համար, խնդիր ըրեր են կ'ըսուի Պատուարժան Թաղ․ խորհրդոյն, որ ժամ յառաջ զիրենք ուրիշ տեղ տեղաւորելու հոգ տանի։ Սակայն Թաղ․ խորհուրդը առանձին այս մեծ ծառայութիւնը չկրնար ընել այն խղճալեաց․ ուստի ազգայնոց գութը ու մարդասիրութիւնը կը խնդրենք որ օժանդակեն Թ․ Խորհրդոյն ջանից, և այն բազմութիւնը արդի սոսկալի վիճակէն ազատեն։

ՏՆՕՐԷՆ = ԽՄԲԱԳԻՐ
ՍՏԵՓԱՆ Պ․ ՊՕՂՈՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ